

Dr hab. Anna Cierpka

Warszawa, 11.02.2025

Wydział Psychologii

Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr Arkadiusza Wesołowskiego

Wnioskowanie autobiograficzne

a diagnozowanie poziomu funkcjonowania osobowości

napisanej pod kierunkiem

Profesor dr hab. Emilii Soroko

Przedstawiona do recenzji dysertacja poświęcona jest dwóm celom, określonym przez Autora pracy odrębnie jako „naukowy i praktyczny”. Cel naukowy dotyczy analizy związków tożsamości narracyjnej, głównie wnioskowania autobiograficznego i koherencji narracji z wymiarową konceptualizacją zaburzeń osobowości opisaną w Alternatywnym Modelu Zaburzeń Osobowości w DSM-5. Cel praktyczny odnosi się do sprawdzenia użyteczności klinicznej analizy autonarracji pod kątem wnioskowania autobiograficznego dla diagnozowania poziomu funkcjonowania osobowości (kryterium A). Oba te cele postrzegam ze swojej perspektywy jako znaczące zarówno dla nauki, jak i praktyki klinicznej – badania realizowane przez Doktoranta zapraszają do dyskusji wokół rozumienia i diagnozowania zaburzeń osobowości w oparciu o współczesne modele, dane empiryczne rozpatrywane w meta-analizach i staranne, ostrożne wnioskowanie. Znajduję także w przedstawionej pracy doktorskiej ten rodzaj uprawiania nauki, który nie jest już tak powszechny – rzetelne odnoszenie się do fundamentów teoretycznych, szeroko nakreślony kontekst rozważań oraz uważność w formułowaniu wniosków końcowych. Nie zabrakło nawet przedstawienia na samym początku założeń światopoglądowych dotyczących podejścia do projektowania i prowadzenia badań naukowych – Autor świadomy wartości sformułowania takich założeń deklaruje integrację elementów

konstrukcjonistycznych i postpozytywistycznych (w przewadze tych ostatnich).

Temat pracy i podjęte badania odpowiadają także na postulat analiz podejmujących zagadnienia nowe, oryginalne, uzupełniające lukę w dotychczasowej wiedzy. Dodatkowo, są to badania podejmujące temat ważny społecznie, o istotnej wartości możliwych aplikacji praktycznych.

1. Czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora w określonej dyscyplinie albo dyscyplinach?

Według mojej opinii w rozprawie zaprezentowany został wysoki poziom wiedzy ogólnej z zakresu dyscypliny psychologia. Pan Wesołowski dokonał obszernego przeglądu aktualnego stanu wiedzy dotyczącego zaburzeń osobowości – ich konceptualizacji, problemów związanych z diagnozą oraz praktyką kliniczną. Przedstawił rzetelnie oba sposoby rozumienia zaburzeń osobowości: kategoriałny i dymensjonalny (wymiarowy). Odrębnie opisał Alternatywny Model Zaburzeń Osobowości jako łączący założenia konceptualizacji dymensjonalnych i kategoriałnych. Dyskutuje z wysoką znajomością tematu zalety i ograniczenia obu podejść, m.in. wskazując na krytyczne uwagi także wobec wymiarowych konceptualizacji zaburzeń osobowości. To znakomite opracowanie teoretyczne, które odrębnie mogłoby stanowić wartościową publikację. Autor uzupełnia wywód o refleksje dotyczące trudności w diagnozowaniu zaburzeń osobowości, właściwie niezależnie od przyjętej konceptualizacji. Wskazuje na wagę teorii psychologicznych jako niezbędnego elementu pogłębiającego opis zaburzeń osobowości o poziom wyjaśniający (tj. określenie czynników leżących u podłoża diagnozowanego zaburzenia oraz patomechanizmu podtrzymującego manifestację zaburzeń). Uzasadnia wreszcie interesująco, dlaczego warto zintegrować także teorię tożsamości narracyjnej z wymiarowymi modelami zaburzeń osobowości. To oryginalne ujęcie, według mojej wiedzy niewiele eksplorowane w literaturze przedmiotu. Doktorant wykazuje się również i w

tym obszarze znajomością tematu – przedstawia podstawy teoretyczne koncepcji tożsamości narracyjnej oraz jej potencjalne powiązania z zaburzeniami osobowości. Zwraca uwagę na fenomen wnioskowania autobiograficznego jako najważniejszego procesu dla tworzenia tożsamości narracyjnej oraz przedstawia wyniki badań opisujących jego związki z zaburzeniami osobowości – podkreślając, iż brakuje w nich spójności. Część teoretyczną pracy kończy wyczerpujące omówienie „potencjału teorii tożsamości narracyjnej dla wzbogacenia wiedzy o zaburzeniach osobowości oraz procesu ich diagnozowania”. Cytując dalej Autora, „włączenie analizy tożsamości narracyjnej, szczególnie analizy wnioskowania autobiograficznego, może wzbogacić proces diagnozowania zaburzeń osobowości o niewystarczająco podkreślane dotąd akcenty zarówno w odniesieniu do konceptualizacji zaburzeń osobowości oraz opisowego sposobu ich diagnozowania” (str. 132). Postawione pytania badawcze oraz hipotezy są w tak ugruntowanym wprowadzeniu teoretycznym całkowicie klarowne i konsekwentnie wywiedzione.

W kontekście teoretycznym moje jedyne zastrzeżenie dotyczy zupełnego braku odniesienia do rozważań wokół znaczenia języka dla zebranych narracji (choć sam Autor odwołuje się do konstrukcjonizmu). W literaturze zwraca się uwagę na wielkie narracje (*master narratives*) dotyczące chorób psychicznych (Adame i Knudson 2007; Baldwin 2005; Roberts 2000). Dominuje w nich redukcjonistyczny dyskurs medycznego modelu choroby psychicznej. Ma to daleko idące implikacje, ponieważ ludzie konstruują osobiste narracje (*personal narratives*), używając wcześniej istniejących *master narratives* i zastanych w nich znaczeń (Bruner 1991; Bamberg 2016). Powstaje pytanie, jakie to może mieć przełożenie dla rozumienia materiału zebranego w wywiadach, w dodatku poprzedzonych baterią kwestionariuszy, w grupie klinicznej prowadzonych na terenie szpitala? Pytanie to wydaje się także uzasadnione w obliczu postulatu ograniczania zjawiska stygmatyzacji osób z zaburzeniami osobowości oraz zwrotu w kierunku większej podmiotowości pacjenta. Autor wskazuje, iż wymiarowy opis zaburzeń osobowości może zmniejszać zjawisko stygmatyzacji poprzez odejście od

etykiet diagnostycznych, a w konsekwencji bardziej inkluzywny język, którym opisuje się osoby z zaburzeniami osobowości. To nadal jednak wielka narracja medyczna – znaczenia w niej zdeponowane przenikają do małej narracji, kotwicząc jednostkę w określonej strukturze sensu (Berger, Luckmann, 1983) .

Wysoko oceniam plan podjętego badania pierwszego – staranność procedur (w tym także zabezpieczenie etycznej strony eksploracji), rzetelnie przygotowane instrukcje dla sędziów kompetentnych oraz zadbanie o dobrostan uczestników badania. Zwraca uwagę wnikliwość prowadzonych analiz statystycznych, ich zaawansowanie oraz poszukiwanie alternatywnych sposobów analizy danych, w sytuacji udokumentowanego obliczeniami braku potwierdzenia hipotez. Ta determinacja badawcza doprowadziła bowiem do postawienia nowych pytań oraz próby pokazania „zakładanych związków między wnioskowaniem autobiograficznym a poziomem funkcjonowania osobowości w nowej perspektywie na wyższym poziomie ogólności”. Rezultatem tegoż są niezwykle cenne konkluzje, zarówno z perspektywy nauki, jak i praktyki klinicznej.

Moją wątpliwość w obszarze metodologicznym budzi kwestia przygotowania i roli sędziów kompetentnych. Wprawdzie otrzymali oni bardzo szczegółowe, starannie przygotowane instrukcje, ale – jak sam Autor przyznaje – arbitralnie poprawił dwie oceny z uwagi na błędne zastosowanie instrukcji podręczników kodowych. Powstaje pytanie, jakie znaczenie mogło mieć dla kodowania odpowiednie przygotowanie sędziów – zarówno w warstwie odpowiedniego treningu i umiejętności korzystania z podręczników kodowych, jak również w warstwie ugruntowania w wiedzy o zaburzeniach osobowości. A może zdecydowała tutaj sama złożoność instrukcji przygotowanych dla sędziów kompetentnych? To nie jest zarzut, tylko refleksja (nie-pewna) wokół dylematów badawczych zwłaszcza tam, gdzie przyjmuje się jako pewnik znaczenie subiektywizmu badacza.

Pozytywnie oceniam także przygotowanie badania drugiego – cennego uzupełnienia myślenia o użyteczności klinicznej teorii tożsamości narracyjnej.

2. Czy rozprawa doktorska wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez osobę ubiegającą się o nadanie stopnia doktora?

Umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, w tym także organizowania i prowadzenia badań oraz opracowywania danych w podejściu jakościowym, oceniam wysoko. Doktorant przeprowadził rzetelną, szeroko zakrojoną kwerendę literatury przedmiotu, nakreślił gruntownie kontekst stawianych pytań i hipotez, klarownie określił problem badawczy, adekwatnie dobrał do celu badań metodologię oraz znakomicie przeprowadził, a następnie wnikliwie zanalizował i opisał zebrany materiał (w obu badaniach). Na uwagę zasługuje umiejętność krytycznego myślenia oraz podjęcia poszukiwań tam, gdzie wielu naukowców uznałoby, iż „wyniki nie potwierdzają hipotez” i zakończyłoby badania. Cel eksploracji Doktorant ułokował także w wartości aplikacji praktycznych – formułując wnioski użyteczne z perspektywy diagnozowania zaburzeń osobowości z uwzględnieniem podmiotowości pacjenta i zaproszeniem jego rozumienia własnej historii życia.

3. Czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego?

Recenzowana rozprawa doktorska jest wystarczającym osiągnięciem, jest także oryginalnym wkładem w rozwój nauki.

Zarówno postawiony problem badawczy, jak również jego opracowanie są oryginalne, a także znaczące społecznie. Wyniki dostarczają nie tylko danych istotnych z perspektywy wiedzy, lecz także, jak już wspomniałam, mogą być użyteczne także dla praktyki klinicznej.

Mocną stroną recenzowanego doktoratu jest niewątpliwie staranność i rzetelność procedur podjętej eksploracji. Autor zaplanował i zrealizował unikalne badanie, uzupełnił luki w wiedzy, formułując ważne postrzeżenia i wnioski. Najważniejsze efekty podjętej pracy, według mojej opinii, to:

1. Oryginalny pomysł i wskazanie „kolejnego kroku w kierunku ograniczania zjawiska stygmatyzacji oraz zwrotu w kierunku większej podmiotowości pacjenta” poprzez uzupełnianie procesu diagnozowania zbieraniem danych autonarracyjnych – operacjonalizacja i eksploracja możliwości diagnostycznych.

2. Zaproszenie do eksploracji subiektywnej perspektywy pacjenta – „uzupełnienie perspektywy ‘poszukiwania’ objawów o perspektywę poznawania historii życia może przesunąć postrzeganie osoby diagnozowanej przez pryzmat doświadczanych symptomów w stronę subiektywnej perspektywy na własne doświadczenia” (str. 91). Niniejszym badanie wpisuje się w postulat otwartego dialogu jako systemu psychiatrycznego (Aaltonen, Seikkula i Lehtinen, 2011).

3. Udowodnienie związku negatywności nadawania znaczenia z poziomem funkcjonowania osobowości (istotny predyktor zarówno dla ogólnego poziomu funkcjonowania osobowości, jak i tożsamości, samokierowania oraz bliskości). To wniosek niezwykle cenny dla rozumienia zaburzeń osobowości – osoby doświadczające więcej trudności osobowościowych mogą mieć większą tendencję do budowania narracji, w których konceptualizują wydarzenia jako źródło negatywnej zmiany lub nieadaptacyjnego wpływu na ich życie. Powstaje przy tym sugestia, iż osoby z zaburzeniami osobowości i osoby zdrowe budują autonarracje, w których można zidentyfikować występowanie każdego z ocenianych wskaźników wnioskowania autobiograficznego (!), jednak ich charakter (np. pozytywność vs. negatywność) może być różny.

4. Udowodnienie, iż narracyjna aktywność autorefleksyjna jest istotnym predyktorem poziomu funkcjonowania osobowości (ogólnie i dla poszczególnych jej aspektów) – osoby doświadczające większych zaburzeń

osobowości budują autonarracje o mniejszym natężeniu obecności narracyjnej aktywności autorefleksyjnej (ale: wynik uzyskany w oparciu o zagregowany czynnik narracyjnej aktywności autorefleksyjnej). Istotne jest tu także wskazanie znaczenia nie tylko samej aktywności refleksyjnej – zasilające wspomniany czynnik afekt i integracja wydają się zwiększać jego adaptacyjny charakter.

5. Wskazanie w drodze szczegółowych analiz, opartych na wnikliwym przeglądzie teorii psychologicznych oraz dymensjonalnej koncepcji zaburzeń osobowości wielu wątpliwości i braku precyzyjnych dookreśleń związku pomiędzy zaburzeniami osobowości a teorią tożsamości narracyjnej (wartościowe postulaty dalszych badań, świadomość ograniczeń badania własnego).

6. Uzupełniający charakter badania drugiego – sformułowanie wstępnej oceny użyteczności klinicznej (dla diagnozowania zaburzeń osobowości) autorskiej metody analizy autonarracji pod kątem wnioskowania autobiograficznego.

7. Ważny głos w dyskusji zarówno wokół konceptualizacji zaburzeń osobowości, jak również znaczenia konstruowania autonarracji dla zdrowia psychicznego człowieka – oraz ich wzajemnych powiązań.

Słabszą stroną recenzowanej pracy jest natomiast:

1. wielość błędów edytorskich, interpunkcyjnych oraz językowych, utrudniających nieco recepcję tekstu

2. paradoksalnie złożoność metodologii w badaniu pierwszym – być może mniejsza liczba analizowanych czynników mogłaby prowadzić do klarowniejszego obrazu uzyskiwanych zależności (?)

3. kwestia współpracy z sędziami kompetentnymi i opisana powyżej w recenzji wątpliwość natury metodologicznej

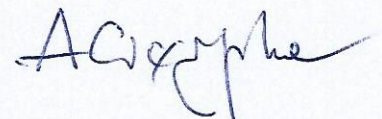
Walory merytoryczne rozprawy zdecydowanie jednak stanowią o wysokiej ocenie znaczenia podjętego wyzwania badawczego – dysertacja jest

kompletna, rzetelnie przygotowana i wyróżniająca się oryginalną ideą eksploracji.

Stwierdzam, iż rozprawa doktorska Pana mgr Arkadiusza Wesołowskiego *Wnioskowanie autobiograficzne a diagnozowanie poziomu funkcjonowania osobowości*, zasługuje w pełni na pozytywną ocenę. Dysertacja jest autorską propozycją eksploracji ważnego zagadnienia naukowego oraz wykazuje wysoki poziom wiedzy metodologicznej i kompetencji Doktoranta. Jest także oryginalnym wkładem w rozwój nauki.

Rozprawa spełnia warunki wymagane od pracy doktorskiej w rozumieniu Ustaw Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 2018 roku, stąd przedstawiam Wysokiej Radzie Naukowej Dyscypliny Psychologia Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu wnioski o dopuszczenie Pana magistra Arkadiusza Wesołowskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Wnoszę dodatkowo także o wyróżnienie pracy, przede wszystkim z uwagi na opisane powyżej w recenzji jej istotne merytoryczne walory oraz nowatorskie, oryginalne podejście badawcze.

dr hab. Anna Cierpka